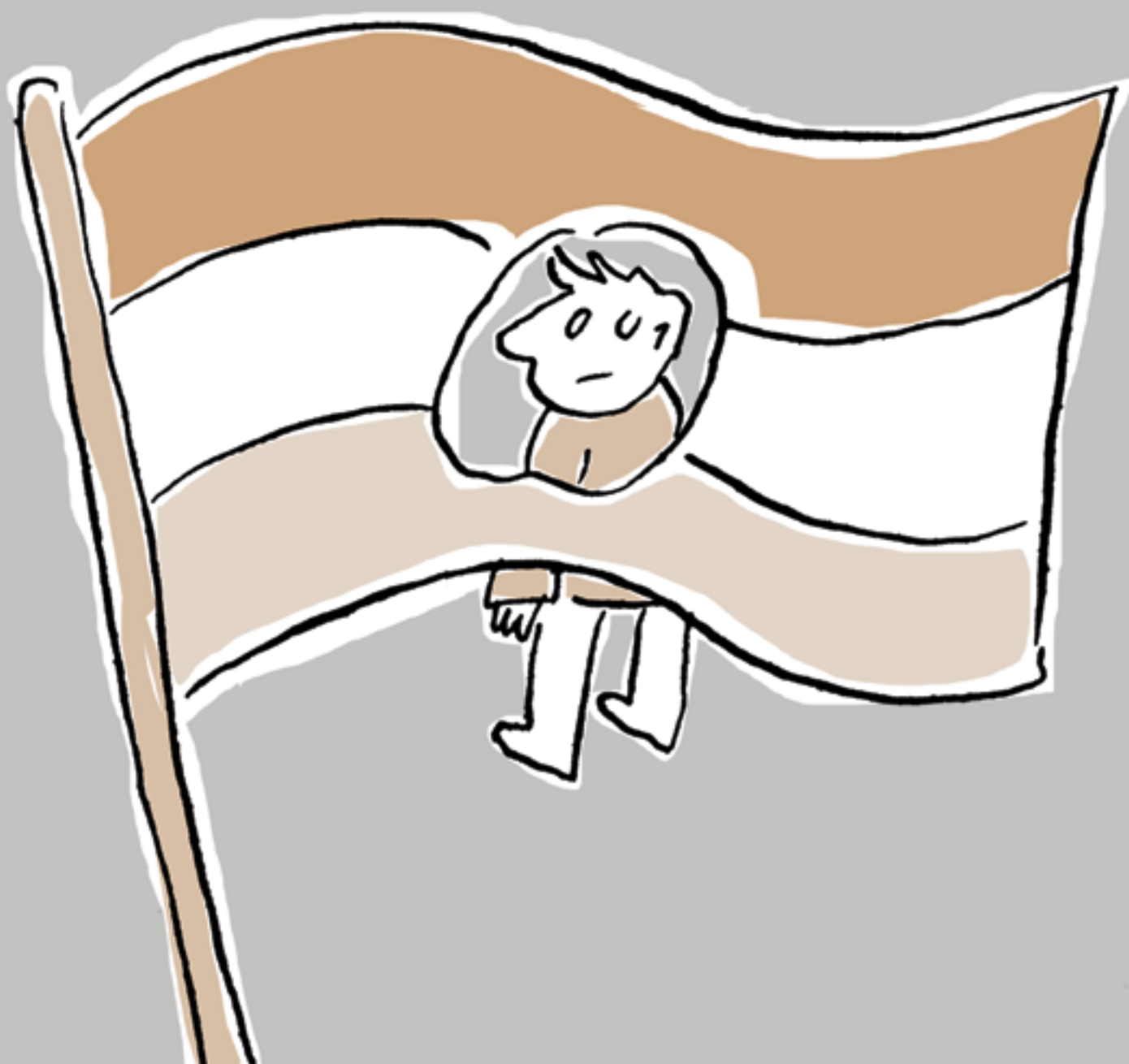

Polgár a forradalomban – 1956

25/1

A történet ismert szereplői

Névkártyák

Nagy Imre	Tánczos Gábor
Obersovszky Gyula	Bibó István
Maléter Pál	Iván Kovács László
Pongrácz Gergely	Losonczy Géza
Tildy Zoltán	Gimes Miklós
Angyal János	Rácz Sándor
Király Béla	Újhelyi Szilárd
Szabó János	Kopácsi Sándor
Donáth Ferenc	

25/2A

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A MINDENNAPI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Február 12.

Budapesten 27, vidéken 109 áruházban indul részletfizetési akció bútorok, padlókefélők, porszívók, zeneszekrények, rádiók, magnók, fényképezőgépek, csónakok és csónakmotorok vásárlásának megkönnyítésére.

Februárban

Döntés született arról, hogy március 1-jétől közvetlen autóbusz összeköttetés létesül Budapest és Pozsony között Rajka határállomásnál. A Budapestről és Pozsonyból érkező autóbuszok utasai vámkezelés után autóbust cserélnek, és így folytatják útjukat.

Március 1.

A földművelési miniszter rendeletet ad ki (2/1956. sz.) a téeszek terményeinek és termékeinek szabadpiaci értékesítéséről.

Március 31.

Az Orion Gyárban elkészül a 100. televíziókészülék. Április 2-án megkezdődik a televíziók sorozatgyártása.

Április 19.

Ülést tart az MDP Politikai Bizottsága... Határozat születik... az alacsony keresetű és különböző munkakörökben dolgozók béremeléséről 524 millió forint összértékben.

Április 19.

Közzéteszik a Minisztertanács rendeletét az új lakások elosztási rendjéről, amely szerint azok kétharmadát a termelésben közvetlenül részt vevő dolgozóknak és a termelést közvetlenül irányító műszakiaknak kell juttatni.

Április 24.

Kihirdetésre kerül a Minisztertanács 11/1956. (IV. 26.) sz. rendelete a lakóház-szövetkezetek szervezéséről és a szövetkezeti társasházak építéséről. A rendelet szerint az állam által épített társasházak kedvezményesen lakószövetkezetek tulajdonába kerülhetnek. A rendelet ezen kívül a lakások megszerzésére hosszú lejáratú kölcsönt is kilátásba helyez.

Április 29.

Közzéteszik a Minisztertanács közleményét közszükségleti cikkek május 1-jén életbe lépő részleges árszállításáról, amely a közlemény szerint 900 millió forint megtakarítást jelent a lakosságnak és 6500 cikkre terjed ki.

Április

Közel egymillió látogató nézi meg a fővárosban a korszerű háztartás kiállítást. A látogatók tetszését legjobban az 1500 forintos mosógép és a porszívó, valamint a padlókefélé gépek nyерik meg.

25/2B

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A MINDENNAPI ÉLETBEN

*Eseménykártyák és forrásszöveg***Május 13.**

Megérkezik a Ferihegyi repülőtérre a Lufthansa német légitársaság első repülőgépe, a Berlin – Prága – Budapest – Szófia útvonalon.

Május 27.

Közzéteszik a Minisztertanács 1038/1956. sz. határozatát az alacsonyabb keresetű dolgozók bérének emeléséről és az 1039/1956. sz. határozatot a munkaidő egyes kategóriákban való csökkentéséről.

Június 1.

A Népszava arról tudósít, hogy 30 ezer dolgozó nyaral az észak-balatoni szakszervezeti üdülőkben.

Június 5.

Elindul a Malév első Budapest–Bécs menetrendszerinti járata.

Június 13.

Bolgár–csehszlovák–lengyel–magyar–román–szovjet megállapodás születik arról, hogy az állampolgárok útlevél nélkül utazhatnak a szerződő országok között.

Július 13.

Fegyveresek Ingolstadtba (NSZK) térítik a MALÉV Budapest–Szombathely között közlekedő menetrendszerinti utasszállító járatát. Nyolc utas nem tér vissza Magyarországra.

Július 24.

Megkezdődik a televíziókészülékek árusítása Magyarországon. Az Orion gyár az első 500 készüléket átadta a kereskedelemnek.

Augusztus 5.

Szív küldi a távolból címmel új műsort indít a Magyar Rádió. Vasárnap délután 4 és 5 óra között az Amerikában és Nyugat-Európában élő magyarok zenés üdvözleteit közvetíti a magyarországi rokonoknak a 252 m-es középhullámon.

Augusztus 15.

Románia és Magyarország között megszűnik a vízumkényszer.

Szeptember

A Budapestről korábban kitelepítettek számára megszüntetik a korlátozást: visszatérhetnek a fővárosba, de nem kaphatják vissza régi lakásaikat.

Szeptember 14.

Lebontják az osztrák–magyar határon a műszaki határzárát.

25/2C

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A MINDENNAPI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Hangulatjelentés a májusi árleszállításokról

„Az árleszállítást a dolgozók nagy meglepéssel fogadták. Különösen örültek, amikor a kirakatokban megjelentek az új árak, és saját szemükkel láthatták az árleszállítás mértékét...

Ugyanakkor – széles körben – felmerült a zsír, hús, kenyér, cukor magas ára. A dolgozók várták, hogy a legfontosabb élelmiszerek árait is csökkentsék. Néhány helyen arról beszélnek, hogy ősszel biztosan sor kerül az élelmiszerárak leszállítására is.

Az árleszállítást követő napokban nagymértékben megélénkült az áruforgalom, de ennek ellenére felvásárlás nem tapasztalható. Szinte megrohanták az áruházakat, és ennek következtében nem egy helyen torlódás volt...

A legkeresettebb cikkek egyike a cipő volt – elsősorban – a jobb minőségű cipők. Ez annál is inkább indokolt volt, mert a préselt cipőknek nem ment le az ára. Nagyfokú emelkedés mutatkozott a ballonkabátok, sportöltönyök vételénél, valamint az olcsóbb minőségű női ruhaanyagoknál (krepp, karton), de női nejlon fehérneműknél is. Több helyen a nagy kereslet miatt a zöld ballonkabátoknál hiány mutatkozott, ugyancsak hiány mutatkozik több üzletben gyermek zoknik, gyermek félcipők egyes számaiban.

Információ a KV márciusi határozatának, Rákosi Mátyás beszámolójának visszhangjáról. MOL M-KS-276. f. 89/270. ő. e. (Részlet)

Idézi: Krónika, 1956, 43. o.

25/3A

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A POLITIKAI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Február 22.

Az MDP Politikai Bizottságának ülésén döntés születik arról, hogy a lakosság életszínvona-
lának emelésére intézkedéscsomagot kell életbe léptetni.

Március 24.

Megkezdődnek az SZKP XX. kongresszusáról szóló megyei és fővárosi pártaktíva-értekezletek.
Szerkesztőségi cikk jelenik meg a Szabad Népből a Személyi kultuszról címmel. A XIII. kerületi
pártaktíván Litván György kinyilvánítja az MDP vezetésével és Rákosi Mátyással szembeni
bizalom elvesztését.

Március 26.

Rákosi Mátyás kijelenti: „megállapítást nyert, hogy a Rajk-per provokáción alapult. Ezért pár-
tunk központi vezetőségének múlt év júniusi határozata alapján a Legfelsőbb Bíróság reha-
bilitálta Rajk László elvtársat. Hasonlóan felülvizsgálták más ügyeket: az ártatlanul elítélteket
rehabilitálták, a többieket amnesztiában részesítették. Ugyancsak folyamatosan felülvizsgálják
a volt szociáldemokrata elítéltek ügyét. Ezeknek legtöbbje már kiszabadult, az utolsó ezekben a
napokban szabadul.”

Április 5.

Az MDP Politikai Bizottsága úgy dönt, hogy felül kell vizsgálni az osztályharc éleződéséről
szóló tételt, és a helytelen nézetekkel szemben politikai érvekkel kell fellépni.

Május 7.

Az MDP Politikai Bizottsága döntése alapján a Minisztertanács megszünteti a műszaki zárat a
nyugati határon.

Május 18.

Az MDP Budapesti Pártbizottsága aktívaértekezletet tart a Sportcsarnokban a politikai helyzetről
és a párt feladatairól. Rákosi mátyás elismeri bizonyos mértékű felelősségét a törvénytelen-
ségeken, s egyben bejelenti, hogy a rehabilitációt a következő hetekben lezárják.

Július 18–21.

Az MDP KV ülése egészségi okokra hivatkozva felmenti Rákosi Mátyást első titkári és politikai
bizottsági tagsága alól. Utódjául Gerő Ernőt, addigi helyettesét választják meg.

Július 31.

Nonn György legfőbb ügyész a parlamentben elmondott beszédében bejelenti, hogy az ÁVH
vezetői közül 34 fő fegyelmet kapott, 13 főt pedig katonai bíróság elé állítanak.

Szeptember 2.

A Szabad Nép közli az MDP PB határozatát a személyi kultusz maradványainak megszüntetéséről.
Élő személyekről nem neveznek el intézményeket.

25/3B

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A POLITIKAI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Szeptember 7.

Az MDP PB ülésén döntés születik arról, hogy Rajk Lászlót és mártírtársait exhumálják, és katonai díszpompával újratemetik.

Szeptember

1956 szeptemberében repülő tiszti küldöttség kereste fel a honvédelmi minisztert és közölték, hogy vidéken államvédelem-ellenes a hangulat. Kérték, hogy a sapkájukon lévő világoskék csíkot változtassák meg, mert több esetben összetévesztették őket ÁVH-s beosztottakkal, és néhány repülő tisztelet emiatt tettelesen bántalmaztak.

Október 4.

Nagy Imre levélben fordul az MDP Központi Vezetőségéhez, amelyben kéri párttagsága visszaállítását.

Október 5.

Letartóztatják Farkas Vladimirt és több társát, akik az ÁVH munkatársai, és a politikai vezetés felelősnek mondta ki őket a törvénysértések elkövetésében.

Október 6.

A Kerepesi temetőben több százezer ember részvételével ünnepélyesen eltemetik az 1949-ben kivégzett Rajk Lászlót, Pálffy Györgyöt, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást.

Október 13.

Az MDP PB dönt Nagy Imrének a pártba való visszavételéről. Néhány nappal később Nagy Imre visszakapja egyetemi katedráját és akadémiai tagságát is.

Február 14-25.

Az SZKP XX. kongresszusán Hruscsov nevezetessé vált beszédet mond, amelyben erőteljesen bírálja Sztálint és a személyi kultuszt. Nem sokkal később a beszéd megjelenik a sajtóban, s így széleskörű nyilvánosságot kap.

Április 10.

Lengyelországban rehabilitálják a párt 1951-ben elítélt főtitkárát, Wladislav Gomulkát, a Lengyel Egyesült Munkáspárt egykori vezetőjét.

Április

Moszkvában folytatódik az ártatlanul elítéltek rehabilitációja. A hónap során ez tíz táborra terjed ki. Érvénytelenítik a büntetőperekre vonatkozó különleges törvényeket. Bizottságot állítanak fel a szovjet titkosszolgálat törvénytelen tevékenységének kivizsgálására.

25/3C

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A POLITIKAI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Június 28.

Felkelés tör ki a lengyelországi Poznanban. Az éppen zajló nemzetközi vásár idején mintegy százezer munkás vonul az utcára az élet- és a munkakörülmények javítását, valamint szabad választásokat követelve. A rendfenntartó erők fegyverrel verik szét a tüntetést, aminek körülbelül 70 halálos áldozata és több száz sebesültje van. A rendzavarást követően majdnem hatszáz ember ellen indul eljárás.

Rajk László és társai újratemetése

„A Rajk-ügy felkavarta az embereket... Tegnap volt a temetés, azt hiszem, nem minden tendencia nélkül tették éppen 6-ára, az aradi vértanúk kivégzésének napjára. Nagyon szép volt a temetés és rengetegen voltak. Ahogy bementünk a Kerepesi temetőbe, a nagy úton végig tisztiiskolás fiúk álltak őrséget, a ravatal a Kossuth-mauzóleum előtt volt. A mauzóleum oszlopait fekete drapéria fedte, előtte két öröktűz fáklyája füstölgött. A négy nagy érckoporsó feketével borított asztalon állt, mögöttük az elhunytak kitüntetései és tengernyi virág és koszorú. A koporsók mellett a gyászoló családtagok és fehérkesztyűs, acélsisakos díszszázad. És tömeg, végtelen sok ember. Lopva figyeltem a mellettem állókat, és igyekeztem kitalálni, hogy kit mi hozhatott ide. Az arcokról zárkózottságot, elszántságot, döbbenetet és fájdalmat olvastam le. Mély csönd volt, és az érzelemtől csordultan hallgattam a beszédeket, közben sajnáltam, hogy nem vagyok férfi, és így nem vehetem le én is a kalapom (gyönyörű szokás) az Internacionálé és a munkás-gyászinduló hangjaira. Az összes beszéd közül Münnich Ferencé tetszett a legjobban. „Neki nem adatott meg a hősi halál – mondta Rajkról –, őt a személyi kultusz mocsarából előkúszott szadista gyilkosok pusztították el. Elöttem munkáskülsőjű férfi állt, kerek arccal és derült, nagy kék szemekkel. Csendesen tárgyalták a beszéd részleteit és a díszlövésnél feltartott tükörrel próbálták megnézni a ravatalt. Közben a szél fúj, hideg volt és sár. Nagyon fáztam...”

Részlet egy 18 éves lány naplójából, 1956. október 7.

(Forrás: *História*, 1989/3. 33. o).

25/4A

A forradalom előzményei

NYILVÁNOS VITÁK

Eseménykártyák és forrásszöveg

Április 18.

Jugoszláv irodalmi estet rendez a DISZ Petőfi-köre a Kossuth Klubban.

Május 9.

Vitát szerveznek a Petőfi-körben a marxista politikai gazdaságtan időszerű kérdéseiről és a második ötéves terv irányelveiről. Mivel a rendelkezésre álló időhöz képest túl sok volt a hozzászóló, úgy döntöttek, hogy a vitát május 22-én folytatják. A hozzászólók komoly kritikával illették az irányított tervgazdaságot. Hiányolták a tervezés demokratizmusát. Kétségbe vonták a terv teljesíthetőségét. Bírálták a „vas és acél országa” jelszót, és hosszan sorolták az erőltetett iparosítás által okozott gondolat.

Május 30.

Vita a Petőfi-körben a marxista történettudomány időszerű kérdéseiről. A vitán olyan sokan akartak részt venni, hogy elhatározták, két nap múlva folytatják azt. A résztvevők keményen bírálták a dogmatikus történetírást és a sztálinista történelemhamisítást. Tiltakoztak az ellen, hogy a hatalom elvárásai a politikai propaganda eszközévé tették a történettudományt. A vita során megfogalmazódott, hogy az 1948-as fordulat rossz irányba vitte az országot: demokratikus szocializmus helyett diktatúra alakult ki az országban.

Június 14–15.

Filozófiai vita a Petőfi-körben A XX. kongresszus és a marxista filozófia problémái címmel. A Kossuth Klub kicsinek bizonyul az 1200 résztvevő számára, ezért átvonulnak a Közgazdasági Egyetem nagytermébe.

Június 20.

Vita a Petőfi-körben Hazánk természeti és gazdasági adottságainak kiaknázása népgazdaságunk termelésében címmel.

Június 27.

Vita a Petőfi-körben A sajtóról és a tájékoztatás problémáiról címmel. A vita során nyilvánvalóvá vált, hogy a résztvevők már nem kívánnak lojálisak lenni a párthoz, s egyre inkább igényt tart a kritika és a szólás szabadságára. Déry Tibor író pedig elsőként vetette fel a szocialista rendszer strukturális átalakításának szükségességét, s tettekre biztatta az ifjúságot: „Arra kérem a fiatalokat, a magyar ifjúságot, ne feledkezzenek meg elődjéről, a márciusi ifjúságról. 48-as ifjúságnak szoktuk nevezni, azt szeretném elvtársak, ha volna egy 56-os ifjúságunk is, amely a nemzetnek segítségére lenne a jövő meghódításában.”

Június 30.

Az MDP KV ülése elítéli a Petőfi-kör tevékenységét. A határozat nyomán az a hír járja a fővárosban, hogy Rákosi Mátyás elkészített egy úgynevezett négyszázas listát, amely a letartóztatandók nevét tartalmazza. A Petőfi-kör vezetősége ezután átmenetileg elnapolja a vitákat.

25/4B

A forradalom előzményei

NYILVÁNOS VITÁK

*Eseménykártyák és forrásszöveg***Szeptember 19.**

Tízhetes kényszerszünet után újra elkezdődnek a viták a Petőfi-Körben. Ez alkalommal a volt népi kollégiumok tanulási tapasztalatait tárgyalták meg. Ez gyakorlatilag a NÉKOSZ mozgalom rehabilitációjának a befejezését is jelentette.

Szeptember 26.

Vita a Petőfi-Körben A gazdasági vezetés kérdései címmel. Középpontjában a gazdaság reformjával kapcsolatos elképzelések megvitatása állt.

Szeptember 28.

Vita a Petőfi-Körben A magyar nevelésügy kérdései címmel. A vita központi témája az, hogy a pedagógiában is szükséges a sztálinista módszerek felszámolása.

Október 9.

A fiatal értelmiség problémái címmel ankétot rendeznek az ELTE színháztermében. Vitavezető Lukács György.

Október 10.

A műszaki fejlesztés és a fiatal műszaki értelmiség problémái címmel vitát rendeznek a Petőfi-Körben.

Október 12.

Nevelésügyünk időszerű kérdéseiről rendez vitát a Petőfi-kör.

Október 13.

Decemberben megtartja első vitaülését a Kossuth-kör.

Október 16.

Szegeden megalakul a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége, a MEFESZ.

Október 18.

A DISZ budapesti bizottsága szervezésében diákparlamentet tartanak a Pártoktatók Házában. A rendezvény célja, hogy a tanulóifjúság elmondhassa véleményét a középiskolásokat érintő kérdésekben.

Október 19.

A szegedi József Attila-Kör vitát rendez az értelmiség helyzetéről.

Október 20.

Szegeden a MEFESZ nagygyűlésén meghirdeti politikai programját. A következő napokban a felsőoktatási intézmények diákgyűlései országsszerte csatlakoznak a MEFESZ-hez.

25/4C

A forradalom előzményei

NYILVÁNOS VITÁK

Eseménykártyák és forrásszöveg

Október 20.

Budapesten az ELTE jogi és bölcsészettudományi karán, valamint a Műegyetemen gyűléseket tartanak, és megfogalmazzák politikai követeléseiket. Az egyetemeken közös vitafórumaként megszervezik a Vasvári-kört.

Október 22.

Diákgyűléseket rendeznek a budapesti, a miskolci, a szegedi, a pécsi és a soproni egyetemeken. A Budapesti Műszaki egyetemeken 16 pontos követelést fogadnak el.

A közhangulatról

„Az egész ország a most megújuló politikai élet lázában pezseg. A XX. kongresszus szabad szele úgy tört be az életünkbe, mint a friss hideg levegő szokott betódulni egy meleg, elhasznált levegőjű szobába. Nagyot lélegzett mindenki, és úgy megindult a vitatkozás, a panaszok és bírálatok áradata, hogy minden más kérdést lassan háttérbe szorít...

... mindenki elkezdett politizálni. Politizál az is, aki eddig azt állította magáról, hogy ő soha sem politizál, és politizálnak még a diákok is, akik eddig általában ösztönösen irtóztak mindentől, amiben egy csöpp politika is van. Talán itt kezdődik a szabadság.”

Részlet egy 18 éves lány naplójából, 1956. október 7.

(Forrás: *História*, 1989/3. 32. o.)

25/5

Az 1956-os forradalom 16 pontja

Dokumentum

A forradalom követeléslistájának, a 16 pontnak az első változatát a Szegeden megalakult Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) fogalmazta meg október 20-án. Végleges formába a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói öntötték két nappal később. A 16 pont elfogadása mellett az egyetemisták másnapra, október 23-ára tüntetést hirdettek a lengyelországi események melletti szolidaritási akcióként.

A 16 pont a következő volt¹:

1. Vonják ki a szovjet csapatokat!
2. Új, alulról kiinduló választások legyenek az MDP-ben! Válasszanak új KV-t, hívják össze a pártkongresszust!
3. Nagy Imre alakítson kormányt, a sztálinista-rákosista bűnösöket váltsák le!
4. Nyilvános tárgyalást Farkas Mihály és társai ügyében! Vonják felelősségre Rákosit!
5. Általános, egyenlő, titkos választásokat, több pártot, új nemzetgyűlést, sztrájkjogot!
6. Vizsgálják fölül a magyar–szovjet, ill. a magyar–jugoszláv kapcsolatokat a kölcsönös be nem avatkozás jegyében!
7. Szakemberek bevonásával szervezzék át a gazdasági életet, a hazai adottságok és a nép létérdekei alapján!
8. Hozzák nyilvánosságra a külkereskedelmi szerződéseket (a magyar közvélemény nem tud semmiről), a jóvátétel tényleges adatait, adjanak tájékoztatást a magyar uránról! (az 1947. április 10-ei párizsi békében foglalt jóvátétel tízszeresét rabolták el!)
9. Vegyék teljes revízió alá az ipari normákat, vizsgálják ki a bérköveteléseket, állapítsák meg a munkás létminimumot!
10. Fektessék új alapokra a beszolgáltatás rendszerét, az egyénileg vállalkozók kapjanak a TSZCS-kkel egyenrangú támogatást!
11. Független bíróság vizsgálja felül az összes politikai gazdasági pert, bocsássák szabadon az ártatlanul elítélteket, szállítsák haza a Szovjetunióba hurcolt foglyokat!
12. Teljes vélemény- és szólásszabadságot, szabad rádiót, MEFESZ újságot! Ismerhesse meg mindenki saját káderadatát!
13. Távolítsák el a Sztálin-szobrot! Helyére 1848–49-es emlékmű kerüljön!
14. Új, nemzeti jellegű címet! A katonáknak új, a magyar hagyományoknak megfelelő egyenruhát! Március 15. legyen nemzeti ünnep, október 6. nemzeti gyászünnep és tanítási szünet!
15. Szolidaritást a lengyel néppel!
16. Október 27-én üljön össze egy országos diákkonferencia, ahol megvitatják a követeléseket!

(Forrás: Wikipédia szabad lexikon)

(http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_1956-os_forradalom_16_pontja)

¹ A szövegnek több, de lényegileg azonos tartalmú változata terjedt el az országban.

25/6

A forradalom 13 napja

Csoportkártyák

1956. október 23.	1956. október 24.
1956. október 25.	1956. október 26.
1956. október 27.	1956. október 28.
1956. október 29.	1956. október 30.
1956. október 31.	1956. november 1.
1956. november 2.	1956. november 3.
1956. november 4.	

25/7A

A forradalom 13 napja – Október 23.

Eseménykártyák

Október 23. reggel

A Szabad Nép Új tavaszi seregszemle című vezércikkében üdvözli az ifjúság követeléseit.

Október 23. reggel

A reggeli órákban megérkezik a Nyugati pályaudvarra Jugoszláviából a magyar párt- és kormányküldöttség. A delegáció azonnal a pártközpontba megy, ahol megkezdí ülést a kibővített Politikai Bizottság.

Október 23. délelött

Losonczy Géza lakásán Nagy Imre megbeszélést tart Haraszty Sándorral, Újhelyi Szilárdal, Vásárhelyi Miklóssal, Jánosi Ferencsel és Gimes Miklóssal.

Október 23. 12 óra 53 perc

A Kossuth Rádió ismerteti a belügyminiszternek a tüntetést tiltó közleményét.

Október 23. 14 óra 23 perc

A Kossuth Rádióban újabb belügyminiszteri közleményt olvasnak be, amely engedélyezi a tüntetést.

Október 23. 15 óra

A 15 órakor kezdődő tüntetés a Pesti oldalon a Petőfi-szobortól indul, míg a Műegyetem hallgatói a budai Duna-parton vonulnak, és a Bem-szobornál találkoznak.

Október 23. 15 óra 30 perc

A Magyar Rádió őrsegének megerősítésére 30 ÁVH-s érkeznek.

Október 23. 17 óra körül

Megérkeznek az első tüntetők a Bem-szobortól a Kossuth Lajos térre. Ugyanekkor a Rádió épületénél is tüntetők jelennek meg, akik a diákság 16 pontjának beolvasását követelik.

Október 23. 18 óra körül

A Kossuth térről a tüntetők egy része a Dózsa György úti Sztálin-szoborhoz vonul.

Október 23. 18 óra után

A Honvédelmi Minisztérium őrzésére kirendelik a budapesti őrzészlóalj egy századát, 3 harckocsit és a Kossuth Tüzér Tiszti iskola hallgatóit.

A Néphadsereg vezérkari főnöke riadót rendel el a piliscsabai és aszódi gépesített ezredek részére.

Október 23. 19 óra körül

A Mosonyi utcai rendőrlaktanyából két riadóautót vezényelnek a Rádióhoz.

25/7B

A forradalom 13 napja – Október 23.

Eseménykártyák

Október 23. 20 óra körül

A Kossuth Tüzér Tiszti Iskola hallgatói visszaverik a felkelők támadását.

Október 23. 20 óra körül

Megkezdődik az MDP Központi Vezetőségének rendkívüli ülése, amely másnap hajnalig folyamatosan tart.

Október 23. 20 óra

Gerő Ernő beszédet mond a rádióban, melynek provokatív hangneme tovább szítja az indulatokat.

Október 23. 20–21 óra között

A Rádió védelmére rendelik a Honvédelmi Minisztérium Őrzászlóaljának 96 katonáját és 200 ÁVH-st, majd ide érkezik a Petőfi Akadémia 150 tiszte, a 20. híradó ezred katonái és a piliscsabai ezred egy lövész- és harckocsi zászlóalja.

Október 23. 21 óra körül

A Kossuth téren Nagy Imre beszél a tüntetőkhez, majd átmegy az Akadémia utcai pártközpontba, ahol folyamatosan ülésezik az MDP Központi Vezetősége.

Október 23. 21 óra körül

Tűzharc bontakozik ki a Rádiónál.

Október 23. 21 óra körül

Moszkvában ülést tart az SZKP KB Elnöksége. Zsukov tájékoztatást ad a magyarországi helyzetről. A szovjet csapatok Budapestre való bevonulása mellett döntenek, és parancsot adnak a székesfehérvári szovjet különleges hadtestnek Budapest elfoglalására.

Október 23. 21.30 óra körül

A tüntetők több órás kísérletezés után ledöntik a Sztálin-szobrot.

Október 23. 22 óra után

A tüntetők megostromolják a Szabad Nép székházát. Emiatt a lap néhány napig nem jelenik meg.

Október 23. 22.30 körül

Riadóztatják a kárpátaljai és a romániai szovjet egységeket, és elindítják Budapest felé.

25/7C

A forradalom 13 napja – Október 24.

Eseménykártyák

Október 23-áról 24-re virradó éjjel

a tüntetők követelésére Nagy Imre lett a miniszterelnök. De a kabinet nem változott. Még a korábbi miniszterelnök (Hegedűs András) is benne maradt, miniszterelnök-helyettesi pozícióban. Nagy Imre igazán részt sem tudott venni a döntésekben. Az irányítás a régi vezetők, Gerő, Hegedűs és Kádár, valamint a Budapestre érkező Szuszlov és Mikojan kezében maradt.

Október 24. hajnalban

Budapestre érkeznek az első szovjet páncélos egységek. Ugyancsak megérkezik Mikojan és Szuszlov. Először a honvédelmi és a belügyminiszterrel tárgyalnak, aztán az MDP központjába mennek.

Október 24. 4.30 óra

A Kossuth Rádióban beolvassák a kormány közleményét, amely az eseményeket ellenforradalmi, reakciós elemek fegyveres támadásának minősíti.

Október 24. 8 óra 13 perc

A Kossuth Rádió arról tudósít, hogy az MDP KV újráválasztotta a Politikai Bizottságot és a Titkárságot, s határozat született Nagy Imre miniszterelnöki kinevezéséről.

Október 24. 8 óra 45 perc

A Rádióban közlik, hogy a kormány statáriumot rendelt el.

Október 24. 9 óra 18 perc

Gyülekezési és kijárási tilalmat rendelnek el, a fővárosban leáll a munka és a közlekedés.

Október 24. a reggeli órákban

A bevonuló szovjet csapatok több helyen ellenállásba ütköznek. A felkelők a város több pontján összecsapnak ÁVH-sokkal és katonákkal. Több halálos áldozat van.

Október 24. a reggeli órákban

A Rádió épületét a felkelők elfoglalják (az adást már hajnal óta az Országházban kialakított stúdióból adják).

25/7D

A forradalom 13 napja – Október 24.

Eseménykártyák

Október 24. délben

Nagy Imre rádióbeszédet mond, amelyben a harcok beszüntetésére szólít fel, és az 1953. júniusi kormányprogram folytatására tesz ígéretet.

Október 24. a déli órákban

A felkelők elfoglalják az Athéneum Nyomdát, és megkezdik röpcédulák sokszorosítását.

Október 24. a déli órákban

Az Egyesült Izzóban megalakul a főváros első munkástanácsa.

Október 24. a déli órákban

A VIII. és IX. kerület déli részén fegyveres csoportok szerveződnek, amelyek különösen az Üllői út – Nagy körút kereszteződésénél vívnak heves harcokat a szovjetekkel.

Október 24. délután

A Rádió környékén folytatódnak a harcok. Kigyullad a Nemzeti Múzeum, és leég az ásványtár.

Október 24. este

Az SZKP KB Elnökségének kibővített ülésén Liu Sao-csi, a Kínai kommunista Párt vezetője is részt vesz, és támogatja a szovjetek Lengyelországgal és Magyarországgal kapcsolatos lépéseit.

25/7E

A forradalom 13 napja – Október 25.

Eseménykártyák

Október 25. 5 óra

Piros László belügyminiszter közleményben szólítja fel a felkelőket, hogy október 26-án 10 óráig szolgáltatassák be a fegyvereket.

Október 25. 5 óra 38 perc

A rádióban elhangzik az MDP Budapesti Bizottságának a felhívása, amelyben munkába szólítják a dolgozókat. Csupán az iskolák számára rendelnek el továbbra is szünetet.

Október 25. reggel

A Rádió rommá lőtt épületét visszafoglalják a szovjet és a magyar alakulatok. A Rádió ismerteti a Minisztertanács közleményét: az „ellenforradalmi puccskísérletet” felszámolták.

Október 25. 10–11 óra

8-10 ezer ember vonul a Kossuth térre a Parlament elé. 11 óra 15 perckor tüzet nyitnak a tömegre. Még ma sincs teljesen tisztázva, hogy kik lőttek először. A téren 61 fő halt meg, a kórházakban utóbb 14 személy vesztette életét és 284 fő volt a sebesültek száma. Az áldozatok többségének halálát repeszek okozták.

Október 25. 12 óra 32 perc

A Kossuth Rádió közli, hogy változás történt a párt élén: Gerő Ernőt leváltották, és Kádár Jánost választották a párt első titkárává. A Parlament előtt sortűz után Nagy Imre és Kádár János, de még a szovjetek is hajlottak a politikai megoldásra, ami a kormány tényleges átalakítását követelte meg.

Október 25. dél körül

Obersovszky Gyula szerkesztésében megjelenik az Igazság című lap első száma.

Október 25. 15 óra

Kádár János majd Nagy Imre rádióbeszédet mond. Kádár szerint a tüntetők többsége becsületes, jó szándékú ember, de mozgalmukba ellenforradalmi erők is bekapcsolódtak. Nagy Imre alapvető reformokat ígér, és felveti a szovjet csapatok kivonásának lehetőségét.

Október 25. délután

a fővárosban újra fellángolnak a harcok, különösen az Üllői út környékén. A Kilián laktanya átvételével és a rendteremtéssel megbízott Maléter Pál tűzszünetet köt a felkelőkkel.

Október 25. délután

Csepelen megalakulnak a munkástanácsok.

Október 25. délután

Moszkvában a Pravda cikke arról tudósít, hogy Magyarországon „összeomlott a népellenes kaland”. Kárpátaljáról és Romániából újabb szovjet hadosztályok érkeznek Magyarországra.

25/7F

A forradalom 13 napja – Október 26.

Eseménykártyák

Október 26. 4 óra 30 perc

A Rádióban a Minisztertanács nevében felszólítják Budapest lakosságát, hogy egész nap ne menjen ki az utcára. A közművek, az élelmiszerüzemek és kenyérgyárak kivételével az üzemekben szünetel a munka. (Egy 5.47-kor kiadott közleményben aztán 10 és 15 óra között engedélyezik az utcán való közlekedést.)

Október 26. délelőtt

A Népszavában megjelenik a szakszervezetek programja és közreadják az írók hat pontját, melyek tűzszünetet, amnesztiát, szovjet csapatkivonást, az üzemekben munkástanácsok alakítását és Nagy Imre vezetésével új kormányt követelnek.

Október 26. 16 óra 13 perc

A Kossuth Rádióban elhangzik az MDP KV nyilatkozata, amely lényeges változásokat ígér, de annak feltételül a harc azonnali beszüntetését szabja.

Október 26. délután

A Rádióban közzéteszik az Elnöki Tanács amnesztiarendeletét, amely minden felkelőre vonatkozik, aki 22 óráig leteszi a fegyvert.

Október 26. délután

A Széna téren felkelőcsoport alakul Szabó János vezetésével.

Október 26. délután

A szovjet és a magyar katonai vezetés a Corvin közti ellenállást nagy erejű tűzcsapással akarja felszámolni. Az akciót Nagy Imre akadályozza meg, lemondásával fenyegetőzve.

25/7G

A forradalom 13 napja – Október 27.

Eseménykártyák

Október 27. reggel

Az MPD KV Politikai Bizottságának ülésén véglegesítik a kormánylistát.

Október 27. délelőtt

A Minisztertanács elnöke a lakosság élelmezésének és ellátásának biztosítására átmeneti időre közellátási kormánybiztosságot állít fel.

Október 27. délelőtt

A Kilián laktanyában lévő Maléter Pál megsegítésére a Kossuth Tüzér Tiszti Iskoláról egy századot küldenek, de a növendékek megtagadják a parancsot, és nem követik a támogatásukra küldött szovjet harckocsikat.

Október 27. délután

A Corvin közti felkelők tárgyalnak a fegyverszünetről, amelynek feltételeit 10 pontban foglalják össze. A tüzszünet nem jön létre.

Október 27. délután

Neves írók és művészek memorandumot intéznek a kormányhoz, amelyben követelik a miniszterelnöktől, hogy álljon a nemzeti demokratikus törekvések mellé.

Október 27. éjszaka

Az éjszaka folyamán Nagy Imre és Kádár János tárgyalásokat folytatnak a szovjet megbízottakkal a fordulat szükségességéről.

Október 27. folyamán

Az ország minden részében munkástanácsok alakulnak.

25/7H

A forradalom 13 napja – Október 28.

Eseménykártyák

Október 28.

A Corvin-köz ellen hajnalban indított szovjet katonai akció kudarcba fullad.

Október 28.

Reggel Ukrajnából újabb szovjet katonai egységek érkeznek Budapestre.

Október 28.

Ülést tart az MDP KV Politikai Bizottsága – Mikojan és Szuszlov részvételével –, és fordulatot jelentő új politikai platformot fogad el. Nagy Imre és a vezetés nemzeti demokratikus mozgalomnak nevezi az előző napok történéseit, s az általánosan hangoztatott követelésekből számosat teljesít vagy ígéretet tesz a teljesítésükre.

Október 28.

Moszkvában ülést tart az SZKP KB Elnöksége, amelyre hazarendelik Budapestről Szuszlovot. Sokan bírálják a Budapesten tartózkodó pártmegbízottak tevékenységét. Éles vita után azonban, Hruscsov javaslatára elfogadják a Nagy Imre-kormány új platformját és a szovjet csapatkivonást Budapestről.

Október 28. 13 óra 20 perc

Nagy Imre bejelenti a Kossuth Rádióban az általános tűzszünetet.

Október 28. 14 óra

A Nagy Imre-kormány leteszi az esküt és megtartja alakuló ülését.

Október 28. 17 óra 25 perc

Nagy Imre a Kossuth Rádióban ismerteti a kormánynyilatkozatot. A miniszterelnök bejelenti, hogy megegyezés született a szovjet csapatok Budapestről történő kivonásáról. Ígéretet tesz arra, hogy a rendteremtést követően megszüntetik az ÁVH-t. A hírre azonnal megindul a tüstület feloszlása.

Október 28. a nap folyamán

Az MDP leginkább kompromittálódott vezetőit (Gerő Ernő, Hegedűs András, Piros László, Bata István) Moszkvába szállítják.

Október 28. a nap folyamán

Ülést tart az ENSZ Biztonsági Tanácsa, amelyen a Szovjetunió ellenszavazatával és Jugoszlávia tartózkodása mellett napirendre tűzik a „magyarországi helyzet” megvitatását.

Október 28. a nap folyamán

Légihíd létesül Budapest és Bécs között a gyógyszer- és élelmiszersegély szállítmányok célba juttatására. A Nemzetközi Vöröskereszt Magyarország részére küldött, Bécsig eljuttatott első szállítmányai (elsősorban gyógyszer, kötszer, élelmiszer, tejpor, konzervek) másnap reggel érkeznek meg Ferihegyre a Malév két gépén.

25/71

A forradalom 13 napja – Október 29.

Eseménykártyák

Október 29.

Megjelenik a Szabad Nép Hajnalodik című vezércikke. A lapon első alkalommal szerepel a Kosuth-címer.

Október 29.

Münnich Ferenc belügyminiszter bejelenti, hogy megkezdik az új, demokratikus rendőrség megszervezését. Másnap bejelentik, hogy a belügyminiszter megszüntette az Államvédelmi Hatóságot.

Október 29.

Nagy Imre a pártközpontból áteszi székhelyét a Parlamentbe, amely ezzel az ország politikai központjává válik.

Október 29.

AHM-ben Janza károly honvédelmi miniszter tárgyalásokat folytat a felkelő csoportok vezetőivel. Megállapodnak, hogy miután a szovjet csapatok kivonulnak a fővárosból, a felkelők magyar katonák előtt leteszik a fegyvert, de a rend helyreállítását együtt végzik az újjászerveződő rendőrséggel.

Október 29.

A szovjet katonai vezetés előkészületeket tesz a Budapesten lévő csapatok kivonására. A székesfehérvári szovjet különleges gépesített hadtest megkezdte a kivonulást a fővárosból.

Október 29.

Izrael megtámadja Egyiptomot. Ezzel kezdetét veszi a szuezi háború.

Október 29.

Dulles amerikai külügyminiszter az Egyesült Államok moszkvai nagykövetén keresztül Hruscsovhoz eljuttatott üzenetében kijelenti, hogy az Egyesült Államok nem tekinti potenciális katonai szövetségésének a kelet-európai államokat.

25/7J

A forradalom 13 napja – Október 30.

Eseménykártyák

Október 30.

A szovjet különleges hadtest törzse Malinyin hadseregtábornok vezetésével a HM-ből a tököli szovjet főhadiszállásra települ át. Folytatódik a szovjet erők kivonása Budapestről.

Október 30. 14 óra 30 perc

A rádióban Nagy Imre bejelenti az egypártrendszer megszüntetését, a koalíciós kormány létrejöttét. Tildy Zoltán bejelenti a begyűjtési rendszer megszüntetését.

Október 30.

Megkezdődik a Független Kisgazdapárt és – Petőfi párt néven – a Nemzeti parasztpárt újalakulása.

Október 30.

Fegyveres csoportok megtámadják és elfoglalják a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri épületét.

Október 30. este 6 óra

Tárgyalások kezdődnek Nagy Imre, a fegyveres felkelők képviselői, a nemzeti forradalmi bizottság tagjai, valamint a forradalmi értelmiség és diákság tagjai között.

Október 30.

A honvédség rétsági alakulata este 10 órakor kiszabadítja Mindszenty József hercegprímást felsőpetényi házi őrizetéből.

Október 30.

A Kossuth Rádió ettől a naptól kezdve Szabad Kossuth Rádió néven sugározza adásait.

Október 30.

A szovjet kormány nyilatkozatot ad ki a kapcsolatok új alapokra helyezéséről a szocialista tábor országaival.

Október 30-ára

szétesett az állampárt, és megerősödött az a szándék, hogy több pártot képviselő koalíciós kormányt kell majd létrehozni. Választások nélkül azonban ezt nem lehetett megvalósítani. A mentő forma a régi kabinet kibővítése, és az államminiszteri kinevezések alkalmazása volt. Az államminiszterek képviselték a formálódó többpártrendszert. Az „új” kormány tagjai:

Miniszterelnök és külügyminiszter Nagy Imre. Honvédelmi miniszter Maléter Pál.

Államminiszterek: Tildy Zoltán, Kovács Béla, B. Szabó István (Kisgazdapárt), Kádár János, Losonczy Géza (MSZMP), Kéthly Anna, Kelemen Gyula, Fischer József (Szociáldemokrata Párt), Bibó István, Farkas Ferenc (Petőfi Párt – a régi Parasztpárt utóda).

25/7K

A forradalom 13 napja – Október 31.

Eseménykártyák

Október 31.

Mikojan és Szuszlov elhagyják Budapestet.

Október 31.

Király Béla vezérőrnagyot Nagy Imre a Nemzetőrség főparancsnokává és Budapest katonai parancsnokává nevezi ki. A Kilián laktanyában Király Béla elnökletével megalakul a Forradalmi Karhatalmi Bizottság.

Október 31.

Dél körül az utolsó szovjet páncélosok is elhagyják Budapestet.

Október 31.

Az MDP elnöksége kimondja a párt feloszlását, és Magyar Szocialista Munkáspárt néven új pártot hoz létre.

Október 31.

Megalakul a Magyar Szociáldemokrata Párt. A párt elnöke Kéthly Anna.

A Vajdahunyadvár udvarán zászlót bont a Nemzeti Parasztpárt.

Újjászerveződik az 1947-ben feloszlott Magyar Függetlenségi Párt és a Keresztény Demokrata Néppárt. Zászlót bont a Keresztény Front. Megalakul a Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt.

Október 31.

Az SZKP KB Elnökségének ülésén döntés születik az újabb szovjet katonai beavatkozásról. A hadműveleti terv előkészítésére Zsukov marsall kap megbízást.

Éjszaka a szovjet–magyar határon újabb szovjet csapatok vonulnak be Magyarországra.

25/7L

A forradalom 13 napja – November 1.

Eseménykártyák

November 1. 7 óra 30 perc

Szovjet csapatok körülveszik, és lezárják a magyar repülőtereket.

November 1.

A kormány egyoldalúan felmondja a Varsói Szerződést, kinyilvánítja Magyarország semlegességét, és kéri a négy nagyhatalmat az ország semlegességének garantálására.

November 1.

A jugoszláv nagykövetségen Szántó Zoltán és Losonczy Géza tárgyal a nagykövettel. Felvetik a kérdést, hogy szükség esetén néhány vezető politikusnak adna-e menedékjogot Jugoszlávia.

November 1.

Délután megalakul a Fővárosi Nemzeti Bizottság, a Politikai Foglyok Országos Szövetsége, a Magyar Cserkészszövetség és a Keresztény Magyar Párt.

November 1. 11 óra

A Parlamentben megbeszélésre ülnek össze a nagyüzemek, a Budapesti Forradalmi Diákbizottság, a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága, a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége intézőbizottságának elnöksége és a kormány képviselői.

November 1.

Münnich Ferenc és Kádár János a szovjet nagykövetségre megy, hogy tisztázzák a szovjet csapatmozgásokkal kapcsolatos félreértéseket. Távozásukról senkit nem értesítenek. A nagykövettel való találkozás helyett azonban egy páncélozott autóba ültették át, és Tökölre szállították őket. Innen mindkettejüket különgép vitte Moszkvába.

November 1. 20 óra

A rádió közvetíti Mindszenty hercegprímás beszédét, aki két nappal későbbre ígéri a nemzethez intézendő szövegét.

November 1. 22 óra

A rádióban felvételen elhangzik Kádár János beszéde, amelyben bejelenti az MSZMP megalakulását, az eseményeket „népünk dicsőséges felkelésének” nevezi, és deklarálja a múlt politikájával való szakítást.

25/7M

A forradalom 13 napja – November 2.

Eseménykártyák

November 2.

A nap folyamán Nagy Imre többször tiltakozik Andropov nagykövetnél a szovjet csapatok bevonulása és Budapest körülzárása miatt.

November 2.

Apró Antal, Kiss Károly, Marosán György és Nógrádi Sándor elhagyja Budapestet, és a tőköli szovjet katonai bázisra távozik.

November 2. 9 órától

Ülést tart a kormány. A Varsói szerződés felmondásáról tárgyaló delegáció vezetőjének Losonczy Gézát, a szovjet csapatkivonásról tárgyaló küldöttség élére pedig Maléter Pált és Erdei Ferencet nevezik ki.

November 2.

Szolnokon felállítják a szovjet hadsereg magyarországi főhadiszállását. Moszkvából megérkezik Konyev marsall.

November 2.

Kádár János és Münnich Ferenc részt vesz az SZKP KB Elnökségének ülésén.

November 2.

Hruscsov Bukarestben román, csehszlovák és bolgár vezetőkkel tárgyal a szovjet fegyveres beavatkozás előkészítéséről, majd Brioni szigetén találkozik Titóval.

25/7N

A forradalom 13 napja – November 3.

Eseménykártyák

November 3.

Megalakul Nagy Imre új koalíciós kormánya.

November 3. 10 óra

A parlamentben megkezdődnek a magyar–szovjet tárgyalások a csapatkivonás részleteiről és a hősi emlékművek megóvásáról. A tárgyalások este 10 órakor Tökölön folytatódnak, ahol éjfél tájt Szerov tábornok letartóztatja a magyar tárgyalóküldöttséget.

November 3.

A szovjet csapatok körülzárják Győrt, és lezárják az osztrák–magyar határt.

November 3.

Szovjet csapatok foglalják le a záhonyi vasútállomást, és szovjet vasutasok veszik át az irányítást, hogy biztosítsák az utánpótlást.

November 3.

Jelentős szovjet alakulatok vonulnak Szolnokon át a főváros irányába.

November 3.

Kádár János – Münnich Ferenc társaságában – részt vesz az SZKP KB Elnökségének ülésén, ahol kijelölik az új kormány vezetőjévé.

November 3. 20 óra

A rádióban elhangzik a közelmúltig házi őrizetben tartott Mindszenty József beszéde.

25/70

A forradalom 13 napja – November 4.

Eseménykártyák

November 4. hajnali 4 óra

Szovjet támadás indul Budapest, több nagyobb város és számos katonai objektum ellen.

November 4. reggel 5 és 6 óra között

Moszkvából Kádár János Brezsnyev és Mikojan kíséretében Szolnokra repül.

November 4. reggel 5 óra 20 perc

A rádióban elhangzik Nagy Imre beszéde, melyet a magyar után több világnyelven is megismételték. A miniszterelnök nem adott parancsot a kilátástalan fegyveres ellenállásra.

November 4. 5 óra után

A rádióban Kádár János, Münnich Ferenc, Apró Antal és Kossa István bejelentik a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulását. Ismertetik a kormány névsorát, valamint a magyar néphez intézett felhívást.

November 4. 6 és 8 óra között

Nagy Imre és hívei a jugoszláv követségen kapnak menedéket.

November 4. délelőtt

Mindszenty az amerikai követségre menekül, ahol menedékjogot kap.

November 4. a nap folyamán

A szovjetek elfoglalják a HM és a BM épületét, majd körülzárják a Parlamentet.

November 4. a nap folyamán

A Parlamentben tartózkodó Bibó István államminiszter kiáltványt fogalmaz, amelyben leszögezi, hogy a szovjet támadás semmivel sem indokolható, és a világ hatalmaihoz fordul, hogy érvesítsék az ENSZ alapokmányában foglalt érveket.

25/8A

Egy 18 éves lány feljegyzései

*Naplórészletek***Október 23. – I.**

Kedden délelőtt nagyon parázs hangulat volt az iskolában. Annak ellenére, hogy nem tudtunk az egyetemisták készülődéséről, mintha ördög bújt volna belénk, mindannyian izgatottak és lelkesek voltunk. Valaki berohant az osztályba a Szabad Ifjúsággal, pillanatok alatt szétkapkodták, és hangosan olvastuk fel a Petőfi-Kör határozatait. Elolvastuk a lengyel Gomulka beszédét és a különböző egyetemek felhívásait, és leírhatatlan volt a lelkesedés. Egész oroszórán újságot olvastam, nem bírtam magammal...

[Hazafelé] iszonyú tömeg volt a villamoson, majd kinyomták a belem, úgy összeszorultunk. Közben észrevettük, hogy az egyetemisták mind nemzetiszínű szalagot viselnek a kabátjuk hajtókáján... Valahol félfüllel azt is elcsíptem: „ma a Bem téren...”

Október 23. – II.

Mindenki felugrált a helyéről... kitűztük a kokárdákat és elrohantunk. A 63-ason és a 9-esen préselődünk és lógtunk, míg megérkeztünk a Bem térre. A tömeg szembe jött velünk... futásnak eredtünk, míg a Fő utcában utolértük a tüntető egyetemistákat. Jogászok közé kerültünk. A fiúk lelkesen kiabáltak, és amerre elmentünk, az ablakokból mindenütt integettek felénk, kitéték a magyar zászlót. „Minden ország katonája menjen saját hazájába!” „Szovjet sereg menjen haza, Sztálin szobrot vigye haza!” „Szabadságot akarunk, Nagy Imrere szavazunk!” „Vessen Gerő!” – zúgott a kiáltás mindenfelé. Mellettem termett egy hosszú egyetemista, belekaroltam, úgy alkottunk láncot... [Az egyetemisták] a szánkba adták a jelszavakat. „Ki a magyar zászlóval!” – kiabáltak, és az ablakokból zászlók szálltak alá, lyukasan, mert kivágták belőlük a címet. Egy néni egészen kihajolt az ablakon, és teljes erejéből tapsolt. A Lánchíd csak úgy rengett alattunk, ahogy átmentünk rajta. Figyeltem az embereket, ahogy megálltak a hídon a tüntetést nézve. „Gyertek velünk!” – kiabáltak, az arcokon tétovázást, örömet vettem észre. A Váci utcában már kitűzött zászlók fogadtak minket, s a tüntetők tömege egyre nőtt. A parlamenten hatalmas zászló lengett...

Október 23. – III.

„Hol van Nagy Imre? Halljuk Nagy Imrét! Mikrofont!” ... Nagy Imre nem jött, mikrofon nem volt, mindenki türelmetlenkedett. Válogatás nélkül szóba állt mindenki a másikkal, vitatkozott, kiabált. Egyszer csak elcsendesült a zaj, és valaki a Himnuszt és a Szózatot kezdte el énekelni, a tömeg átvette az éneklést, és hátborzongató erővel szállt a dal. Alig fejeztük be az éneklést, a szembenálló hatalmas épületekben elaludt a villany. Méltatlankodó fütyülés hangzott fel mindenhol, de elhalkult, amint kesernyés füst töltötte meg a levegőt. A tüntetők egy része meggyújtotta a Szabad Ifjúság külön kiadványait, és fáklyák százai emelkedtek az ég felé...

Fél 10 volt, amikor Nagy Imre kijött a parlamenti erkélyre, őt sem hagyták szóhoz jutni. Annyit hallottam, hogy kijelentette, teljesen együtt érez a fiatalsággal... A tömeg kiabált, hogy mindenki menjen be az erkélyről, csak Nagy Imre maradjon egyedül, és világítsák meg az arcát. Megvilágították ugyan, de senki sem hagyta el az erkélyt, a többiek továbbra is kint álldogáltak. Féltünk, hogy kikapunk az elmaradásért, ezért elkezdtünk kifelé furakodni. Még hallottuk, amint a tömeg azt kiabálta, hogy nem tágít, amíg valami konkrétumot nem hall, és velünk szemben folyton jöttek újabb és újabb csoportok...

25/8B

Egy 18 éves lány feljegyzései

*Naplórészletek***Október 24.**

Reggel, amikor felébredtem, rögtön azt gondoltam, hogy sztrájk van, talán azért nem megyünk iskolába... Kívülről azonban olyan hírek szivárogtak be, hogy odakinn harc van, és egyszer csak a rádió is bement, hogy ellenforradalmi csapatok zavarognak a városban. Teljesen meg voltam zavarodva, nem tudtam, hogy mi az igazság. Kinek és honnan volt itt fegyvere? Mi köze ezeknek a mi tegnapi nagyszerű tüntetésünkhöz? ... Gyötrő bizonytalanság fogott el. Délután ... kilógtunk a kollégiumból... Legyalogoltunk egészen a Bem rakpartra. Nekitámaszkodtunk a rakpartnak, és onnan néztük a lövöldözést. Egyszer csak az oroszok átlóttak a budai partra... Egy bácsi halálos sebet kapott, de senki sem mert odakúszni, hogy segítsen rajta, annyira tüzeltek. Én még akkor sem hittem, hogy csak úgy rám lőhetnek, a durranásokra önkéntelenül guggoltam le a támfal mögé, látva, hogy a többiek is mind lehasáltak. Egy kis szünetben sikerült felállnunk és egy sarok mögé bújnunk... Közben két sebesült volt még, és mi bekiabáltunk egy lakásba, hogy hívják a mentőket. Nemsokára megérkezett a mentő, de az első bácsi, akit eltaláltak, meghalt...

Október 27.

A felkelők ellen statárium! Takó Éva és Podlovics már kedd óta nincsenek itthon, elmentek egy fegyverszállító kocsival. Gerőt végre leváltották... Nagy Imre nemrég egy elkésett beszédet mondott. Nem tetszik. Erélytelen. Mikor a harc megkezdődött, már ő volt a miniszterelnök. Csak nem ő hozta be az oroszokat? A rádió nemrég visszavonta a statáriumot. Szinte könyörög a fegyverletételért...

Tegnap végre hivatalosan is kimehettünk vásárolni... de az üzlet előtt olyan sokan álltak, hogy meg sem kockáztattam odaállni. A Széna teret közben teljesen szétlőtték. Három vasúti kocsit letolattak a Déliből barikádnak... az egyik erősen az oldalára dőlt, és össze-vissza lőtték. A sarokház és a gyógyszertár mögötti ház is teljesen szét van lőve... A Mártírok útján a sarki áruházig alig van ép ablak. A villamoshuzalok leszakítva, a járdán és az úttesten törmelék, üveg, szemét és rengeteg orosz tank. Fájdalmas volt látni. Közben az egyik énekkaros fiúval találkoztunk össze. Megismert, megszólított minket és elmondta, hogy ők nemrég „csillaghullást” rendeztek, vasfűrészekkel felfegyverkezve leszedték mindenhol a vörös csillagokat.

Október 28.

Este Erzsivel lementünk a Rózsa néniékhez rádiót hallgatni. A Szabad Európát hallgattuk. Mondott sok marhaságot is. De néhány eseményelemző riportja nagyon jó volt. Fellekesített minket, hogy egész Európa megmozdult a segítségünkre, mindenhol jönnek a segélyvonatok, gyógyszer-, élelmiszer-, ruhaszállítmányok, főleg az osztrák vöröskereszt dolgozik nekünk nagyon lelkesen. Vidékről olyan hírek szivárognak, hogy mindenütt, de különösen Győrben nagy harcok folynak, Mosonmagyaróváron már győztek a felkelők, majdnem 100 halálos áldozata volt a harcnak.

25/8C

Egy 18 éves lány feljegyzései

*Naplórészletek***Október 29. I.**

Az utcákon rengeteg a röpcédula, az újságot ingyen osztogatják. A kormány fegyverletételről szóló röpcéduláit mindenki eldobálja, elégeti...

Ma végre mindannyian szabad kimenőt kaptunk... és elindultunk Pestre. A hídon még mindig orosz tankok álltak, de nem féltünk tőlük... Szörnyű volt, amit láttunk. A Körút végig meg rongálódott. Rögtön a hídfőnél letépve a huzalok, fölszedve a kövezet. A házak és a kirakatok a Nyugatiig elég rendesek voltak, de a Nyugatitól kezdve rettenetes volt a pusztulás. Maga a Nyugati is össze-vissza lyukasztva, az utasellátó szétlőve. A kirakatok betörve (az árut beszédtek mindenütt, de rá van írva a kirakatokra, hogy az árut hiánytalanul beszédtek.) A cipőnk alatt recsegett az üveg és a törmelék. Az utat egy helyen felszedték, a sínek feltorlódtak, a huzalok lógtak, a hirdetőoszlopok kidőltek, a járda szélén felhalmozott ágyúhüvelyek álltak. A Horizont bolt előtt az összes könyv kidobálva és felégetve, némelyik könyvnek a széle volt megégve és a ráhulló esőtől rohadt az egész és iszonyú rossz szagot árasztott...

Október 29. II.

A Múzeum körúton mindenfelé katonák álltak. A Hadügyminisztérium körül kisezer orosz tank, az orosz katonák kettesével, hármásával cirkáltak az emberek között. Mindenütt csak az autók és biciklik közlekedtek, többnyire vörös keresztet viselő autók és vidéki élelmiszerszállítók. A vidéki lakosság irtózatossággal küldi fel az élelmiszert, sohasem hittem, hogy létezik ennyi élelmiszer az országban...

Holnap megyünk a Középiszkolások Forradalmi Tanácsába a Rottembiller utcába. Nagyon kíváncsi vagyok, hogy mit tudunk csinálni. Talán tudnak adni romeltakarítási munkát, hogy legalább abban részt veszünk, ha már fegyveresen harcolni nem tudunk.

November 1.

...A Körúton tömeget láttam és kiáltozást hallottam a hátam mögött: „Egy ávos disznó!” Két könyökkel törtem utat magamnak, nem tudom miért, de állati kíváncsiság hajtott. Már szürkült, és meg kellett erőltetnem a szemem, hogy lássak valamit. A nép összevert egy ávost és felakasztotta a fára. Első látásra inkább négernek nézett ki, arca fekete volt a vértől, a haja csomókba tapadt. Lila melegítő volt rajta, a feje oldalra billent, durvaujjú keze élettelenül lógott. Valami szorongató szomorúság fogott el és hideg borzalom... „Szerencsétlen – mondtam csak úgy magam elé, de talán hangosabban a kelleténél – honnan tudják, hogy ávos, hiszen melegítő volt rajta. Lila melegítő volt rajta.” Valaki hátulról megragadta a kabátomat és megrázott. Rosszarcú férfi kezdett húzgálni. „Maga még védi az ávosokat?” „Ez itt egy érzékeny lelkű kisasszonyka – mondta egy karszalagos fiú röhögve –, ugyan menjen már el a templomba, és mondjon egy imát az ávos disznó lelkiüdvéért.” Mielőtt bármit mondhattam volna, egy idősebb bácsi a vállával közénk nyomult, a tömeg hullámszerűen kezdett, és kifelé sodort. „Pucoljon” – mondták többen, s én tényleg szedtem a lábam...

25/8D

Egy 18 éves lány feljegyzései

*Naplórészletek***November 2.**

Tegnap gyertyát égettünk hősi halottainkért. Kásai Zsuzsától szereztem egy kis csonkot, és a háló ablakába tettem. Nagy Imre kinyilvánította az ország semlegességét. Évszázados álom vált valóra. Független, semleges Magyarország!

November 4.

Hajnalban visszajöttek az oroszok, és borzalmas harcok folynak a városban. Nagy Imre bemondta a rádióban az eseményeket, és segítséget kért a Nyugattól.

A rádió állandóan a Himnuszt játssza, elcsigázott és ideges vagyok... Drága Jó Istenem, segíts meg minket, magyarokat!

Egy 18 éves lány feljegyzései
(Forrás: *História*, 1989/3.)

25/9A

Egy polgár a forradalomban

Bibó István

1. rész

Közéleti magatartását 1949-től kezdve a teljes passzivitás jellemezte. A Rákosi-korszakban kiszorult az egyetemről és a Kelet-Európai Intézetből. A budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársaként dolgozott.

Magatartását nem változtatta meg az SZKP XX. kongresszusa. Nem vett részt a Petőfi-kör vitaülésein és Rajk Lászlóék október 6-i újratemetésén sem. Még az október 23-i délutáni tüntetést sem érezte a magáénak. Csak a könyvtárból hazafelé menet ejtette útba a Kossuth teret, ahol tanúja volt Nagy Imre beszédének és a tömeg reagálásának. Az eseményekbe azonban a következő napokon sem kapcsolódott be.

Részlet barátjához, Erdei Ferenchez intézett, október 28-i leveléből:

„Itt ülök a lakásomon, és eléggé el vagyok szakadva a világtól: nem tudom, mennyi igaz a rádiókból..., s nem tudom, mennyiben erőik ma azok az erőik, melyek három napja szerte az országba bocsáthatták kiadványaikat. Fejem nyüzsg a programoktól, megoldásoktól és formuláktól, de kapcsolataim elszakadtak, s családom, ha kihúzom a lábamat, hajlik a kétségbeesésre és tanácsstalanságra: nincs tehát sem okom, sem módom arra, hogy elmenjek kupaktanácsokba nyüzsgögni, csak azért hogy 'ott legyek', ahol valami történik, de bárhová elmegyek, ahol valóságos erőik valóságos tárgyalásokat folytatnak, s úgy látják, hogy tanácsaimnak vagy megoldásaimnak hasznát vehetik.”

2. rész

Október 28. és november 4. között egy cikket írt, amely a forradalom alapvető kérdéseire, feladataira igyekezett olyan választ találni, amely alkotmányosan is megszilárdítja az új rendet. Ez a cikk azonban soha nem került nyilvánosság elé.

Október 30-án újjá alakult Bibó egykori pártja, a Nemzeti Parasztpárt, amely ekkor a Petőfi Párt nevet vette fel. Bibó eljárt a párt megbeszéléseire. Ott volt november 2-án is, amikor két államminisztert kellett delegálniuk Nagy Imre koalíciós kabinetjébe. A párt két jelöltje Farkas Ferenc és Bibó István lett.

November 3-án már hírek jöttek a szovjet csapatok várható támadásáról. Bibó ekkor rögtön készített egy rövid tervezetet, amelyben összefoglalta, hogy a minisztertanács mit mondjon a nyugatiaknak: üzenje meg nekik, hogy valamiféle nyomást fejtsenek ki. Nem kell félniük, nem lesz háború belőle. A szovjetek ki fognak egyezni, ha ezt presztízvesztés nélkül megtehetik. De a minisztertanácsot nem hívták össze,

Bibó csak **november 3-án**, szombaton délelőtt tudta meg a Tudományos Akadémián – ahol maga is részt vett a vezetés újjáalakításában –, hogy valóban tagja lett a kormánynak. De az első ülést csak november 4-én 10 órára hívták össze. Az elkészített előterjesztés így a zsebében maradt.

25/9B

Egy polgár a forradalomban

Bibó István

3. rész

November 4-én Bibó tankok dübörgésére ébredt. Később telefonhívást kapott Nagy Imre, majd Tildy Zoltán titkárságáról, hogy az érte küldendő autóval menjen be a Parlamentbe. Miután a családját az apósánál biztonságba helyezte, bement a kocsival.

Egy félelemeti helyiségbe vezették, ahol öt ember tartózkodott: Tildy Zoltán a feleségével, B. Szabó István kisgazdapárti államminiszter, valamint külön ülve a sarokban Mindszenty bíboros és titkára. Tildyéktől azt az információt kapta, hogy Nagy Imre a szovjet követségre ment, s nem tért vissza. Ez téves értesülés volt, de alapvetően meghatározta mindazt, amit Bibó a következő három napon tett. Úgy gondolta ugyanis, hogy a kormány egyedüli cselekvőképes tagjaként rá hárul a feladat, hogy megpróbáljon tenni valamit.

Anélkül, hogy a többieket beavatta volna, átment a Parlamentből a pár percnyi sétára lévő amerikai követségre. Kivette a zsebéből a kormányülésre készített előterjesztést, amely arról szólt, hogy fel kell szólítani a Nyugatot, fejtsen ki erőteljes – nem katonai, hanem politikai – nyomást Magyarország érdekében. Ceruzával még kiegészítette, hogy Amerikának szóló üzenet legyen belőle, és átadta a követség egyik alkalmazottjának. A szöveget a követségen lefordították, legéptették, majd továbbították Washingtonba.

Ezután visszatért a Parlamentbe. A kapuban találkozott Mindszentyvel és titkárával, akik a bíboros autóját várták. Bibó elmondta, hogy hol járt, amivel lehet, hogy ötletet adott Mindszentynek. A bíboros ugyanis ezt követően kért átmeneti menedéket az amerikai követségen, amely aztán 15 évig tartott.

Bibó továbbra is abban a hitben volt, hogy Nagy Imre akadályoztatva van, Tildy pedig megegyezett a térre érkezett szovjet csapatokkal. Ezért úgy gondolta, hogy neki kell helyt állnia a kormány helyett. Berendezkedett a minisztertanács egyik irodájában, ahol megírta a „*Magyarok!*” kezdetű nyilatkozatot. Ezt a szöveget aztán eljuttatta az amerikai, az angol és a francia követségre.

Ezután készített egy harmadik írást is, egy kompromisszumos kibontakozási tervet „*Expozé a magyarországi helyzetről*” címmel. Gondolatai néhány nappal később sokszorosított formában kikerültek a falakra, de eljutottak a nagyhatalmak budapesti követségeire és kormányaihoz is.

25/9C

Egy polgár a forradalomban

Bibó István

4. rész

November 6-án a Szolnokról szovjet tankokon közeledő Kádárék nevében Feri Sándor jogász fel-szólította Bibót a Parlament elhagyására. Egy éjszakát pesti ismerősöknél töltött. Az erősen őrzött hidak miatt csak másnap reggel jutott át Budára. Hazatérése előtt még útba ejtette régi ismerősét, a Francia Intézet igazgatóját. Guy Turbet Delof magyar nyelven is kiadott 1956-os naplójában így ír erről:

„November 7-én 9 órakor Bibó István, a november 3-i Nagy-kormány államminisztere csön-get az ajtómon borotvátlanul, szakadt kabátban, ám a bátorság és hidegvér gyönyörű egyszerűségével. Átadja nekem proklamációja és kísérllevele magyar szövegét, melyet szemem láttára ír alá, és arra kér, hogy ezek fordítását juttassam el követségemre és Nagy-Britannia követségére.”

(Forrás: *Rubicon*, 2004/4. 46.)

Hazatérése után Bibó folytatta a kibontakozási terv részletes kidolgozását. Miután tudomást szerzett róla, hogy Nagy Imre a jugoszláv követségen tartózkodik, hosszabb levélben beszámolt neki mind-arról, amit november 4-e óta tett. A levél azonban valószínűleg soha nem jutott el a címzetthez.

Erőfeszítései a következő hetekben arra irányultak, hogy Nagy Imre távollétében fenntartsa a nemzetközi kapcsolatokat. A kisgazda Göncz Árpáddal együtt felvették a kapcsolatot az indiai nagykövetséggel. Bibó elképzelése ugyanis az volt, hogy a semleges India alkalmas közvetítő lehetett volna a két nagyhatalom, az USA és a Szovjetunió között.

5. rész

1957. május 23-án letartóztatták. Több mint egy évig volt vizsgálati fogságban.

„Kihallgatói előtt kifejtette: nem érzi magát bűnösnek, mert tetteiben abból a meggyőződésből indult ki, hogy az 1956. október 23-ai forradalom hatályon kívül helyezte az 1949-es alkotmányt. Ragaszkodott ahhoz a meggyőződéséhez, hogy a forradalom egy új típusú legitimitást alapozott meg, és ez a legitimitás tette törvényesség azt a Nagy Imre-kormányt, melynek ő maga is tagja volt.”

(Forrás: *Rubicon*, 2004/4. 11.)

Perére 1958 augusztusában került sor. A vád a népi demokratikus államrend megdöntésére irá-nyuló szervezkedés vezetésében való részvétel és hűtlenség (hazaárulás) volt. Halálos ítélet fenye-gette. Nehru indiai miniszterelnök járt közben az érdekében Kádárnál. Ennek eredményeként Bibó Istvánt végül is életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték.

A börtönből az 1963-as amnesztia során szabadult. Ezután rövid ideig fordításból élt, majd a Köz-ponti Statisztikai Hivatal könyvtárában kapott állást. 1967-ben infarktust kapott. 1971-ben nyug-díjazták. Sok kérdés foglalkoztatta, számos kutatási terve volt még, amit azonban csak töredéke-sen tudott végrehajtani. 1979-ben halt meg.

25/9D

Egy polgár a forradalomban

Bibó István nyilatkozata

Magyarok!

Nagy Imre miniszterelnök a hajnali szovjet támadáskor a szovjet követségre ment és onnan visszatérni már nem tudott. A reggel összehívott minisztertanácson a Parlament épületében tartózkodó Tildy Zoltánon kívül már csak B. Szabó István és Bibó István államminiszter tudott megérkezni. Mikor a Parlamentet a szovjet csapatok körülfozták, Tildy államminiszter a vérontás elkerülése végett megállapodást kötött velük, mely szerint ők megszállják az épületet, a benne lévő polgári személyek pedig szabadon távozhatnak. Ő, a megállapodáshoz tartva magát, eltávozott. Az országgyűlés épületében egyedül alulírott Bibó István államminiszter maradtam, mint az egyedüli törvényes magyar kormány egyedüli képviselője.

Ebben a helyzetben a következőket nyilatkozom:

Magyarországnak nincs szándékában szovjetellenes politikát folytatni, sőt teljes mértékben benne akar élni a kelet-európai népek ama közösségében, kik életüket a szabadság, igazságosság és kizsákmányolásmentes társadalom jegyében akarják berendezni. A világ színe előtt visszautasítom azt a rágalmat is, mintha a dicsőséges magyar forradalmat fasiszta vagy antiszemita kilengések szennyezték volna be; a harcban osztály- és felekezeti különbség nélkül részt vett az egész magyar nép, s megrendítő és csodálatos volt a felkelt nép emberséges, bölcs és különböztetni kész magatartása, mellyel csupán a leigázó idegen hatalom és a honi hóhérek különítményesek ellen fordult. A néhány napig napirenden volt utcai igazságtételeket, valamint ókonzervatív politikai erőknél fegyveres erőszak nélkül való jelentkezését az éppen megalakult kormány rövid úton megszüntethette volna; az az állítás, hogy evégből idegen hadsereget kellett az országra hívni, komolytalan és cinikus. Éppen ellenkezőleg, e hadsereg jelenléte a nyugtalanság és a zavargások legfőbb forrása.

A magyar népet felszólítom, hogy a megszálló hadsereget vagy az általa esetleg felállított bábkormányt törvényes felsőségnak ne tekintse, s vele szemben a passzív ellenállás összes fegyverével éljen – kivéve azokat, melyek Budapest közellátását és közműveit érintenék. Fegyveres ellenállásra parancsot adni nincs módomban: egy napja kapcsolódtam be a kormány munkájába, a katonai helyzetről tájékoztatva nem vagyok, felelőtlenség volna tehát tőlem a magyar ifjúság drága vérével rendelkezni. Magyarország népe elég vérrrel adózott, hogy megmutassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását. Most a világ hatalmain a sor, hogy megmutassák az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt elvek erejét és a világ szabadságszerető népeinek erejét. Kérem a nagyhatalmak és az Egyesült Nemzetek bölcs és bátor döntését leigázott nemzetem szabadsága érdekében.

Megállapítom egyúttal, hogy Magyarország egyetlen törvényes külföldi képviselője és külképviseleteinek feje Kéthly Anna államminiszter.

Isten óvja Magyarországot!

1956. november 4.

Bibó István s.k. államminiszter

25/9E

Egy polgár a forradalomban

Csoportos feladatlap

Megismerve Bibó István életének egy kis szeletét, próbáljatok meg válaszolni a következő kérdésekre! Írjátok le, amit gondoltok!

Vajon miért tartotta fontosnak Bibó, hogy alkotmányos eszközökkel is megszilárdítsák a forradalom által kivívott új rendet? És milyen eszközökre gondolhatott?

Vajon miért érezte a feladatának, hogy külön felszólítás nélkül javaslatot készítsen a minisztertanács számára a nyugatnak küldendő üzenettel kapcsolatban?

Vajon miért indult el felsőbb utasítás nélkül az Amerikai Követségre, és hogy jutott eszébe saját írását elküldeni az amerikai elnöknek?

Vajon miért nem hagyta el ő is a Parlamentet a szovjet tankok megérkezése után?

Vajon miért tartotta veszélyesnek Bibó Istvánt a Kádár-rendszer?
